

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Σιτηρέσιον Μία νέα λέξη ενός παλαιοῦ ψηφίσματος

Μεταξὺ τῶν φυλασσομένων ἐπιγραφῶν στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Χίου βρίσκονται καὶ ὀκτὼ Ἐρυθραϊκές.¹ Μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι τὸ μακρὸ τιμητικὸ ψηφίσμα ὑπὲρ τοῦ Ἐρυθραίου Πολυκρίτου Ἰατροκλέους (ΜΧ 118). Ὁ λίθος βρέθηκε τὸ 1888 στὴν πόλη τῆς Χίου, στὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Βικτώρων, Μητροπόλεως τῆς Χίου.² Εἰκ. 1.

Οἱ Ἐρυθραῖοι τιμοῦν τὸν συμπολίτη τους Πολύκριτον γιὰ ὅσες σημαντικὲς ὑπηρεσίες προσέφερε στὴν πόλη. Ἡ χρονολόγηση τοῦ ψηφίσματος περὶ τὸ 275 π.Χ. στηρίζεται στὴν ἀναφορὰ τῶν βαρβάρων, τῶν Γαλατῶν (στίχ. 13), καὶ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου Ι τοῦ Σωτήρος (στίχ. 42).³

Ἐκδ. Γ. Ζολώτας, *Ἀθηνᾶ* 20 (1908) 195-200, ἀρ. 6· H. Engelmann καὶ R. Merkelbach, *Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai*, Bonn 1972, 106-116, ἀρ. 28.

Στοὺς στίχους 19-25 οἱ Engelmann καὶ Merkelbach δίδουν τὸ ἐξῆς κείμενο:

- ἀγορανόμος τε ἀποδειχθεὶς τήν τε ἄλλην ἀρχὴν ἤρξεν
20 [ἴ]σως καὶ δικαίως, καὶ σῖτον οὐχ ἱκανὸν ὄρων ὑπάρχοντα τῆι πό-
[λ]ει τὸμ μὲν αὐτὸς μεταπεμφάμενος ἔδωκε τοῖς εἰσαγα-
[γ]οῦσι σιτηρέσιον, τὸν δὲ λοιπὸν ὅπως ἂν κατὰ τάχος εἰς-
[α]χθῆι κηρύγματα ποιησάμενος, ἄτοκα χρήματα προϊέμε-^υ
[ν]ος εἰς ὑποθήκην, ἐποίησε σίτου δαψίλειαν ἐν τῆι πόλει
25 [γ]ενέσθαι·

21-22 ἔδωκε τοῖς εἰσαγα[γ]οῦσι σιτηρέσιον· ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς Γ. Ζολώτας δίδει στὸ μεγαλογράμματο ἀντίγραφό του (σελ. 197) ΣΙΤΗΡΕΣΙΟΝ καὶ στὴν μικρογράμματη μεταγραφή (σελ. 199) σιτηρέσιον. Τὴν ἴδια ἀνάγνωση, ὅπως εἶναι ἐμφανὲς ἀπὸ τὸ παρατιθέμενο κείμενο, δίδουν καὶ οἱ Engelmann καὶ Merkelbach, οἱ ὁποῖοι ἐστηρίχθησαν σὲ ἔκτυπα τῶν L. Robert καὶ W. G. Forrest γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἐπιγραφῆς, βλ. τὴν σελ. 106 τῆς ἐκδόσεώς των. Ἡ λ. σιτηρέσιον ἀπαντᾷ καὶ στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ στίς ἐπιγραφὰς καὶ σημαίνει (βλ. H. G. Liddell – R. Scott – M. Κωνσταντινίδου, *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*), τροφαί, ζωοτροφία, μάλιστα δὲ τοῦ στρατιώτου ὁ μισθὸς πρὸς ἀγορὰν

Εὐχαριστῶ τὴν Γεωργία Μαλούχου καὶ τὴν Νίκη Μακρῆ γιὰ τὶς χρήσιμες παρατηρήσεις τους.

1. Βλ. Γεωργία Ε. Μαλούχου - Ἄ. Π. Ματθαίου, Συνοπτικὸς κατάλογος τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Μουσείου Χίου, στὸν τόμο Μαλούχου - Ματθαίου (ἐπιμ.), *Χιακὸν Συμπόσιον εἰς μνήμην W. G. Forrest*, Ἑλληνικὴ Ἐπιγραφικὴ Ἑταιρεία, Ἀθῆναι 2006, 239-240.

2. Βλ. Ζολώτας, *Ἀθηνᾶ* 20 (1908) 195.

3. Βλ. H. Engelmann καὶ R. Merkelbach, *Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai*, 110.

τροφῆς (*LSJ*⁹ s.v.: *provision-money*)· πρβλ. Ξεν. *Κύρου Ανάβ.* 6, 2, 4: Θαυμάζω μὲν, ὧ ἄνδρες, τῶν στρατηγῶν ὅτι οὐ πειρῶνται ἡμῖν ἐκπορίζειν σιτηρέσιον· Δημ. *κατὰ Φιλίππου Α'* (4) 28: ἵνα δέκα τοῦ μηνὸς ὁ στρατιώτης δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνη· *idem* *πρὸς Πολυκλέα* (50) 53: καὶ οὔτε ὁ Λυκῖνος... ἐδίδου τοῖς ναύταις σιτηρέσιον· *IG IV* 1², 103.168 (Ἐπίδουρος, 4ος αἰ. π.Χ.): ἐργῶναις Ἀργείοις σιτηρέσιον.

Ἡ σύνταξη τῶν λημμάτων τοῦ τεύχους τῶν χιακῶν ἐπιγραφῶν στὴν σειρὰ τῶν *Inscriptiones Graecae* (*IG XII* 6, fasc. 3), μεγάλο τμήμα τῶν ὁποίων ἔχομε ἀναλάβει ἡ Γεωργία Μαλούχου καὶ ὁ ὑπογραφόμενος, ἐπέβαλε τὴν αὐτοψία τῶν ἐνεπιγράφων λίθων ποὺ φυλάσσονται στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Χίου. Τὴν ἐργασία ἐπεκτείναμε καὶ στὶς ξενικὲς ἐπιγραφὲς τοῦ Μουσείου (τῶν Ἐρυθρῶν, Ἀλικαρνασσοῦ, Ἰκαρίας, κλπ.).⁴

Ἀκολουθῶς παρέχω τοὺς στίχους 19-25 τοῦ Ἐρυθραϊκοῦ ψηφίσματος κατόπιν αὐτοψίας:

- ἀγορανόμος τε ἀποδειχθεὶς τὴν τε ἄλλην ἀρχὴν ἤρξεν ^υ
 20 [ἴ]σως καὶ δικαίως καὶ σῖτον οὐχ ἱκανὸν ὁρῶν ὑπάρχοντα τῆι πό-
 λει τὸμ μὲν αὐτὸς μεταπεμφάμενος ἔδωκε τοῖς εἰσαγα-
 [γ]οῦσι σιτηγέσιον τὸν δὲ λοιπὸν, ὅπως ἂν κατὰ τάχος εἰς-
 [α]χθῆι, κηρύγματα ποιησάμενος ἄτοκα χρήματα προῖέμε-^υ
 γος εἰς ὑποθήκην ἐποίησε σίτου δαψίλειαν ἐν τῆι πόλει
 25 [γ]ενέσθαι...

Στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχου 22 εἶναι χαραγμένη ἡ λέξις ΣΙΤΗΓΕΣΙΟΝ (βλ. εἰκ. 2). Τὸ Γ εἶναι σαφὲς καὶ στὴν φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου ποὺ δημοσιεύουν οἱ δύο ἐκδότες (βλ. πίν. X). Τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι ἀμάρτυρο· εἶναι παράγωγο τοῦ ρήματος σιτηγέω· *φέρω* ἢ *μεταβιβάζω* *σίτον* (βλ. *LSJ*⁹ s.v.: *convey or transport corn*). Πλησιέστατο πρὸς τὴν νέα λέξι εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ σιτηγήσια, (τά)· *right of emporting or exporting corn*, βλ. *LSJ*⁹ s.v., πρβλ. *SIG*³ 344.80-85 (Τέως, περὶ τὸ 303 π.Χ.): ἡμεῖς δὲ πρότερον μὲν οὐ[κ ἐβουλόμεθα μηδεμιᾶ πό]λει δίδοσθαι τὰ σιτηγήσια μηδὲ σίτου γίνεσθαι παράθε[σιν, οὐκ ἐῶντες τὰς | π]όλεις εἰς ταῦτα ἀναλίσκειν χρήματα συχνὰ οὐκ ἀναγκαῖα [ῶντα, ἐβουλόμεθα δὲ | ο]ὐδὲ νῦμ ποιεῖν τοῦτο, πλησίον οὔσης τῆς φορολογουμέ[νης χώρας, ὥστε ἐὰν χρεία | γ]ίνηται σίτου, εὐχερῶς οἰόμεθα εἶναι μεταπέμπεσθαι ἐκ [ταύτης ὀπόσ|ο]ν ἂν τις βούληται...

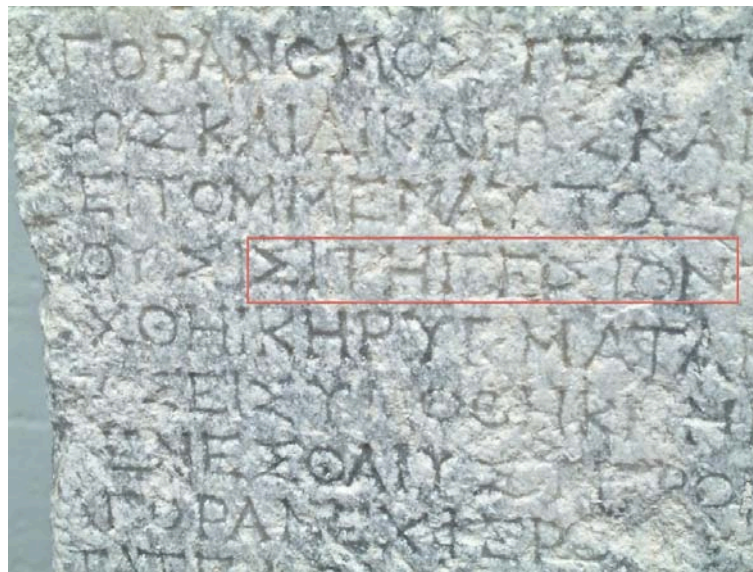
Πιστεύω πὼς ἡ σημασία τῆς νέας λέξεως, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν στίχων τοῦ ψηφίσματος ὑπὲρ Πολυκρίτου, εἶναι *ἀμοιβή* (*ναῦλος*) *γὰρ τὴν μεταφορὰ τοῦ σίτου*.

4. Βλ. Μαλούχου - Ματθαίου, ὁ.π. (ὑποσ. 1), 239-240.

Σιτηγέσιον. Μία νέα λέξη ἑνὸς παλαιοῦ ψηφίσματος

Εἰκ. 1. Τὸ ψηφίσμα τῶν Ἐρυθρῶν ὑπὲρ Πολυκρίτου

Εἰκ. 2. Τὸ ψηφίσμα τῶν Ἐρυθρῶν ὑπὲρ Πολυκρίτου· λεπτομέρεια τοῦ στίχ. 22